

Miroslava JOUZOVÁ, Kapitoly ze starších knihovních dějin Kolína a Kolínska.

Disertační práce, Praha 2007, 216 stran.

Dějiny knihy představují sice velice zajímavé odvětví nejen kodikologie jako pomocné vědy historické, ale i z hlediska dějin obecně, skutečností však zůstává, že nejsou příliš častým tématem historických prací. Pro české prostředí byla zatím věnována systematická pozornost středověkým knihovnám (souhrnně naposledy Ivan Hlaváček, *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005), pro novověk existují kromě prací zabývajících se jednotlivými knihovnami, zvláště šlechtickými, práce sledující knižní kulturu v měšťanském prostředí a knihovny nižšího duchovenstva; zpracování knihovních dějin pro konkrétní oblasti, a to jak ve středověku, tak v novověku však zpravidla chybějí. Z tohoto hlediska lze disertaci M. Jouzové jen přivítat.

Práci tvoří – kromě nezbytného Úvodu a Závěru - celkem pět kapitol. Úvod (s. 4 – 7) je věnován především vymezení hlavních cílů práce a stručnému představení základní literatury, zatímco prameny jsou zmíněny jen velice povšechně. Obsahem první kapitoly (s. 8 – 23) je přehled dějin Kolína a Kolínska od nejstarších dob až po dobu josefínskou, který představuje vhodné základní seznámení s danou oblastí. Další kapitola (s. 24 – 39) se zaměřuje na kolínský dominikánský klášter, a to nejen na dějiny jeho nedlouhé existence do vypálení husity roku 1421, ale i na jeho knihovnu, resp. (protože ta byla zničena) na knihovnu dominikánského konventu v nedalekém Nymburce, který byl na rozdíl od kolínského obnoven v roce 1667 a poté definitivně zrušen v době josefínské; k této knihovně se dochoval soupis jak z doby středověku, tak z posledních let jeho existence. Pro srovnání zmiňuje autorka ještě knihovny několika dalších dominikánských konventů.

Třetí kapitola (s. 40 – 79, s mírně odlišným názvem v Obsahu a v textu) se zabývá knižní kulturou kolínského měšťanstva v době pozdního středověku a raného novověku a propojuje obecné dějiny knižní kultury (resp. vzdělanosti a literatury) v Čechách s jejím vývojem v rámci Kolína. Zde autorka sleduje zmínky v různých pramenech a především v souvislosti s nejrůznějšími konkrétními osobnostmi, jež je možno vztáhnout ke Kolínu – ať už jako žáky kolínské partikulární školy (M. Jan Kolínský, Jakub Krčín), její správce a humanisty (Matouš Hosius, Jan Rosacius) nebo různé kolínské měšťany; zdrojem informací jsou zde především kšafty a pozůstalostní inventáře, třebaže se jedná mnohdy o zmínky velice povšechné. Samostatná pozornost je věnována knihám (tj. čtyřem dochovaným rukopisným kancionálům) kolínského literátského bratrstva – jejich popis, jak vyplývá i z toho, že nejsou

uvedeny v seznamu pramenů, je uveden jen na základě literatury (P. Brodský, F. M. Bartoš, M. Veleta).

Na stejné, tj. měšťanské prostředí, ale pro dobu pobělohorskou se zaměřuje i další kapitola (s. 80 – 99). Zajímavé jsou informace především o kontrolování knih, o uchovávání úředních knih v domácnosti J. A. Věčorka a o misijní činnosti V. V. Hantla, zmínky o vlastních měšťanských knihovnách jsou skrovnější. Podrobněji jsou zato uvedeny knihovny církevní, tj. knihovna kolínské fary a jejích jednotlivých duchovních správců. Zde je bohužel nutno konstatovat, že (zřejmě nedopatřením) není uveden odkaz na soupis farní knihovny z roku 1680 (s. 87), na zmiňovanou závěť děkana Střebského (resp. pozůstalostní spis v arcibiskupském archivu – s. 89), ani na inventář knih děkana M. Černého (s. 89). Zamrzí i to, že zatímco v předchozím textu autorka provádí alespoň stručné srovnání se situací v pražských městech (na základě prací O. Fejtové), ke knihovnám církevních správců v rámci celé pražské arcidiecéze či alespoň (obdobně) Prahy, které byly zpracovány pro odpovídající dobu, nepřihlíží a neuvádí příslušné práce (M. Svobodová, M. Ryantová – jediná z těchto prací je zmíněna v pozn. 104 na s. 98, ale jen ve zkrácené citaci, celý odkaz v závěrečném seznamu literatury chybí). Nabízelo by se i využití pozůstalostních inventářů (příp. závětí) pro poznání knihoven i dalších kolínských děkanů, ale i pro zjištění jejich odkazů např. i dále analyzovaným klášterním knihovnám (např. u Z. Hlasivce, uváděného na s. 151, aj.).

Nejrozsáhlejší, pátá kapitola práce (opět s mírnými rozdíly v názvu v textu práce a v Obsahu) je rozdělena do dvou částí, zabývajících se dvěma významnými pobělohorskými církevními institucemi Kolínska: jednak klášterem kapucínů v samotném Kolíně, jednak klášterem františkánů v Zásmukách; předchází jim stručná pasáž (s. 100 – 102), informující o řádových statutech obou řádů (pro františkány z let 1686 a 1689, pro kapucíny z let 1737 a 1929). Část věnovaná kapucínskému klášteru (s. 103 – 136) přináší (kromě stručného shrnutí dějin samotného řádu) vlastní dějiny kláštera, kde je cenné zejména vyjmenování donací, resp. almužen pro kapucíny. Poté již patří autorčin zájem knihovně, byť se jedná spíše o skrovné informace, podané navíc v závěru poněkud nesystematicky; největší prostor patří zrušení kláštera a jeho knihovny v roce 1950. Z ní se autorce podařilo objevit 15 tisků a dva rukopisy, kterým věnovala pozornost ve své dřívější práci, a proto je jen stručně představuje v textu; přesto lze zalitovat, že nepřipojila i jejich přehledný seznam a nezabývala se jimi i v této práci důkladněji. Také část pojednávající o františkánském klášteře v Zásmukách (s. 137 – 174) neopomíjí ani dějiny kláštera, i když je uvádí poněkud roztříštěně, tentokrát však knihovně patří mnohem více místa, protože je možno se opřít o několik katalogů. Nejstarší pochází z konce 18. století (jeho citace chybí v závěrečném seznamu pramenů i při

první zmínce o katalogu na s. 140 – 141 a v pozn. 52 na s. 161 je uvedena velmi stručně, v tabulce B na s. 210 jej autorka klade bez dalšího vysvětlení do roku 1794) a jeho bohemikální část autorka zpracovala do tabulky A (s. 209); škoda, že ještě nebyly tabulkově zpracovány údaje o knihovně celkově (resp. o jinojazyčných knihách). Větší pozornost pak je v rámci tohoto katalogu věnována zejména seznamu „Libri prohibiti“. Podobně se autorka dále zaměřuje i na katalogy z let 1845 a 1927, přičemž sleduje zvláště proměny tematického zaměření knihovny (tabulka B, s. 210) a (na základě vlastnických poznámek) původ knih, resp. způsob jejich nabytí; zjištěné údaje pro léta 1691 až 1844 obsahuje tabulka C (s. 211 – 212). Tato část, odhalující především donace či odkazy šlechticů a různých církevních osob (zvláště farářů a opatů), ale souhrnně i nákupy, patří k nejzajímavějším částem práce. Vývoj knihovny je pak sledován opět až k zrušení v roce 1950, resp. obnově po roce 1990, sledovány jsou i osoby knihovníků, jejichž přehled pro léta 1781 - 1948 je uveden v příloze. Zalitovat lze, že není podrobněji uveden seznam 12 nejvzácnějších knih uložených v Národní knihovně ČR (pozn. 30 na s. 158).

Jako snad až příliš stručný se jeví Závěr práce (s. 175), který velice úsporně rekapituluje její výsledky.

Disertace je doplněna seznamem pramenů a tištěných pramenů a literatury a dalšími přílohami. Chybí bohužel seznam zkratk, přestože jeho absenci lze vysvětlit tím, že nejčastěji užívané zkratky archivních fondů (např. APA, DZ, DZV) jsou uvedeny právě v (jinak bohatém) seznamu pramenů (s. 177 – 179) - ale v textu (resp. v poznámkovém aparátu) se objevují i zkratky další, které vysvětleny nejsou (byť se jedná např. o obecně známou zkratku NK pro Národní knihovnu). Spíše formální je poznámka k nedůslednému uvádění názvů archivních fondů (jednou velkým, jindy malým písmenem), pro úplnost je třeba upozornit, že „fond Wunschwitz“ (s. 177) je ve skutečnosti archivní sbírkou, označovanou běžně jako Wunschwitzova. Následující seznam tištěných pramenů a literatury (s. 180 – 198) je důkladný a obsáhlý, i když do něho některé tituly citované v poznámkovém aparátu, nebyly zařazeny (kromě uvedené práce zejména Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501 – 1800, citovaná např. v pozn. 90 na s. 131). Cenný je seznam elektronických (internetových) zdrojů ověřování starých tisků (s. 198).

K práci byla dále připojena reprodukce mapy dominikánských klášterů české provincie v době předhusitské (s. 199), transliterovaný přepis koledy „Veselé vánoční hody“ kolínského děkana Pavla Petra Duchoslava Galli z Kaňku (s. 200 – 202; zde by bylo vhodné připojit ještě citaci pramene a příp. odkaz na text práce), zmíněný přehled knihovníků zasmuckého kláštera z let 1781 – 1948 (s. 203 – 208) na základě rukopisu z řádového archivu

a tři již zmíněné tabulky věnované rovněž knihovně zasmuckého kláštera (počet českých knih a cizojazyčných bohemik v katalogu z 18. stol., počet knih v jednotlivých skupinách podle katalogů z let 1794, 1845 a 1927 a způsob nabytí jednotlivých knih v průběhu let 1691 – 1844, s. 209 – 212). Pro ilustraci jsou připojeny i čtyři obrazové přílohy (s. 213 – 214).

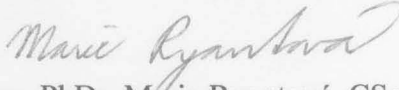
Cenným přínosem práce je využití celé řady pramenů, jak editovaných, tak originálních, ať již literární nebo úřední povahy, zvláště městských knih, knižních katalogů, inventářů klášterního jmění, různých materiálů z řádových archivů, atd., ocenění si zaslouží i již zmíněné pasáže o rušení a dalších osudech klášterních knihoven včetně pátrání po nich v posledních letech. Pro určování knižních titulů bylo vhodně použito elektronických katalogů významných zahraničních knihoven (Mnichov, Drážďany, Wolfenbüttel, Göttingen, Kostnice) a rovněž internetově přístupného německého katalogu tisků 17. stol., což výrazně usnadnilo identifikaci knižních titulů; není však dostatečně bráno v potaz jejich opakované vydání a možný výskyt různých exemplářů (např. u *Loci communes theologici* Philippa Melanchthona na s. 143, resp. v pozn. 60 na s. 162).

Text práce má dobrou stylistickou úroveň a kromě drobných nedostatků v interpunkci netrpí většími prohřešky vůči českému jazyku, autorce se ale nepodařilo vyvarovat se některých tu menších, tu větších obsahových, resp. věcných nepřesností či nedostatků. Mezi ty méně závažné patří např. poněkud neobratné vyjádření, že Jakobovi Krčínovi „utěšeně přibývalo“ nepřátel (s. 51), důsledné uvádění finančních údajů ve zlatých (rýnských) oproti obvyklému úzu zkratkou bez tečky („zl“), nejednotné uvádění jména Sebastiana Münstera (správně na s. 88 a v podobě „Muenster“ na s. 140), při líčení velikosti zasmucké knihovny na s. 139, která je uváděna v loktech, by bylo vhodné připojit převod na metry podle dostupných metrologických příruček, na s. 62 pak buď vysvětlit výraz „zastavil v páleném“, nebo jej zapsat do uvozovek, podobně by patřil do uvozovek výraz „helveti“ na s. 119 (obé poukazuje na určité lpění na předloze), na s. 132 zřejmě došlo k záměně odkazů v poznámce 115 a 116. Při popisu donací (almužen) a závazků kolínských kapucínů za ně (s. 111) také autorka nesprávně ztotožnila čtvrtou neděli po Velikonocích se svátkem Nanebevstoupení Páně, který ve skutečnosti připadá na čtyřicátý den po Velikonocích. Ze závažnějších výhrad musím především opravit zmínku o tzv. Krčínově Sedlčanském graduálu (s. 51), který nedal zhotovit Jakub Krčín z Jelčan a Selčan, ale sedlčanští měšťané, a zejména: jde o rukopis, takže ho nemohl vytisknout Daniel Sedlčanský, byť i on se na jeho vzniku nemalou měrou podílel. Spíše zvědavost vzbuzuje zmínka o tom, že jedna z kolínských měšťanek „odkázala“ kapucínům kalich (s. 113) – či otázku, zda spíše tento kalich nedala svým odkazem zhotovit. Ne zcela jasná je také informace o darování knihovny děkana Černého jezuitské koleji

v Kutné Hoře v roce 1725 (s. 89), pro niž není uveden odkaz v poznámce – přičemž děkan Černý zemřel o tři roky později a jeho pozůstalostní inventář zachytil nadobyčej rozsáhlé množství knih. Za diskutabilní může být považováno (neurčité) tvrzení, že „výdaje na vyšší studium byly v tehdejší době (tj. v druhé polovině 16. stol.) asi velké“ (s. 52) – údaje uvedené v závěti jsou subjektivní, pro objektivní posouzení by bylo třeba provést srovnání skutečných částek; vzhledem k zaměření práce však nejde o informaci zásadní. V některých případech působí text poněkud „zpréházeně“ (např. s. 118 – 120, 142), zejména rozsáhlejším kapitolám by pak prospělo dílčí členění textu na podkapitoly, které by práci zpřehlednilo.

Přes vyslovené výhrady však disertační práce Miroslavy Jouzové představuje cenný příspěvek k dějinám knižní kultury v českých zemích, který na základě četných mnohdy skrytých, nesnadno dostupných a spíše torzovitých údajů přináší přehled o rozšíření a užívání knih v rámci určité oblasti a o organizaci a dlouhodobých osudech zejména církevních knihoven. Jak autorka sama uvádí, jedná se spíše o sondu – která však může představovat vhodný základ jak pro další zkoumání knihovnických dějin Kolínska (rozšíření poznatků by mohlo přinést např. sledování dalších měšťanských či farářských knihoven), tak pro případné další práce věnované jiné lokalitě či geografické oblasti. Na základě toho práci doporučuji k obhajobě jako podklad pro udělení titulu Ph.D.

V Praze dne 13. dubna 2007

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.